

تاسیس حزب جمهوری اسلامی

۲۶ بهمن ۱۳۹۳ ساعت ۱۸:۲۲

بلافاصله پس از پیروزی انقلاب، جریان اسلامی که به خلاء وجود تشکیلات حزبی در پیکره خود پی برده بود، در تاریخ ۲۹/۱۱/۱۳۵۷، توسط ۵ نفر از روحانیون مبارز پر سابقه به نام‌های، سید محمدحسین بهشتی، محمدجواد باهنر، سیدعلی خامنه‌ای، علی‌اکبر هاشمی رفسنجانی، و عبدالکریم موسوی اردبیلی دست به تشکیل حزبی زدند که از همان تاریخ تاکنون تأثیر گذارترین حزب در تاریخ سیاسی معاصر کشورمان بوده است.

بلافاصله پس از پیروزی انقلاب، جریان اسلامی که به خلاء وجود تشکیلات حزبی در پیکره خود پی برده بود، در تاریخ ۲۹/۱۱/۱۳۵۷، توسط ۵ نفر از روحانیون مبارز پر سابقه به نام‌های، سید محمدحسین بهشتی، محمدجواد باهنر، سیدعلی خامنه‌ای، علی‌اکبر هاشمی رفسنجانی، و عبدالکریم موسوی اردبیلی دست به تشکیل حزبی زدند که از همان تاریخ تاکنون تأثیر گذارترین حزب در تاریخ سیاسی معاصر کشورمان بوده است. [۱]

دکتر بهشتی، دبیرکل این حزب، زمینه تشکیل این حزب را به انگیزه‌های این گروه از روحانیون، از مدت‌ها قبل مربوط می‌داند و معتقد است: "از آنجا که تشکل‌های دیگر مانند نهضت آزادی، سازمان مجاهدین خلق و... نتوانستند آرمان‌های روحانیون انقلاب را رهبری کنند و اسلام را به عنوان مکتب تمام عیار مطرح کنند و همچنین ضرورت‌های اجتماعی، تاریخی برای اداره جمهوری نوپای اسلامی، این گروه خود اقدام به تشکیل حزبی مستقل کردند." [۲]

نخستین نام انتخابی برای حزب، "حزب‌الله" بود که از قرآن گرفته شده بود اما بلافاصله پس از انقلاب، مؤسسان آن نام "حزب جمهوری اسلامی" را برای تشکل خود انتخاب کردند. دکتر بهشتی درباره علت نامگذاری حزب به "جمهوری اسلامی" می‌گوید: "ما از همان اول به ایجاد جمهوری اسلامی می‌اندیشیدیم. تغییر نام "حکومت اسلامی" به "جمهوری اسلامی" از ابتکارات حزب است. حتی شعار، "استقلال آزادی حکومت اسلامی"، که بعداً تبدیل شد به "استقلال آزادی جمهوری اسلامی"، از ابتکارات بنیان‌گذاران حزب بود که درست هماهنگ بود با افکار امام." [۳]

از نظر خواستگاه اجتماعی اعضاء می‌توان گفت که حزب جمهوری اسلامی در برگیرنده نیروهای سیاسی - اجتماعی مختلفی همچون، جمعی از روحانیون انقلابی، نیروهای دانشگاهی طرفدار امام خمینی، جمعیت‌های موفته اسلامی، بازاریان مرتبط با نهضت امام در دوران مبارزه، بقایای حزب ملل اسلامی و گروهها و هیأت‌های پراکنده مذهبی که علیه نظام پهلوی مبارزه

حزب جمهوری در بیانیه خود، "کانون توحید" و برخی از مساجد را به عنوان محل ثبت نام افرادی که تمایل به عضویت در حزب را داشتند معرفی نمود. به طوری که در فرصت کوتاهی ۷ میلیون نفر عضو حزب جمهوری اسلامی شدند. حزب به سرعت "انجمن‌های اسلامی" را برای گسترش نفوذش در سراسر کشور متحد کرد و آنها توانستند در سراسر کشور گسترده شوند؛ به طوری که شاخه‌هایی از آنها تقریباً در تمام کارخانه‌ها، کارگاهها، نهادهای آموزشی و ادارات ایجاد شده بود. همچنین قرار گرفتن مساجد در اختیار حزب و اعتماد امام خمینی به مجموعه رهبران حزب و واگذاری مسؤلیت‌های مختلف به آنها، همگی باعث شد، تا حزب به سرعت تا دورترین نقاط بتواند مخاطب بیابد. [۵]

هدف حزب جمهوری اسلامی

هدف حزب، تداوم بخشیدن به انقلاب ملت مسلمان ایران در راه استقرار نظام عدل اسلامی در زمینه‌های معنوی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و نظامی اعلام شده بود؛ که براساس این اهداف، حزب برنامه‌های ذیل را در دستور کار خود داشت:

۱. بالا بردن آگاهی اسلامی و سیاسی مردم و سرعت بخشیدن به خودسازی آنها در همه ابعاد.

۲. پاکسازی کشور از آثار استبداد و استعمار.

۳. برقراری آزادی‌های اساسی از قبیل، آزادی بیان، قلم و اجتماعات.

۴. تبدیل نظام فاسد اداری موجود به سازمان اداری جدید براساس ایمان، صداقت و لیاقت.

۵. ریشه کن کردن فقر از طریق تأکید بر ارزش کار و نفی هر نوع استثمار و ایجاد سیستم اقتصادی جدید.

۶. تبدیل نظام آموزشی وارداتی استعماری به نظامی اصیل و اسلامی.

۷. ایجاد ارتش با ایمان و مستقل.

۸. تنظیم سیاست خارجی براساس دو اصل تولی و تبری با: الف) رعایت کامل استقلال سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی کشور. ب) احترام به استقلال و آزادی ملت‌های دیگر. ج) توسعه و تحکیم روابط برادرانه با همه مسلمانان جهان. د) کمک به محرومان و مستضعفان جهان. [۶]

اصول و خط مشی حزب جمهوری اسلامی

(۱) تأکید بر تداوم انقلاب و جلوگیری از هر نوع تحجر و توقف.

(۲) التزام به همبستگی روزافزون همه نیروهای مبارز مسلمان در راه استقرار نظام حق و عدل اسلامی.

(۳) خودداری از هر نوع وابستگی به گروهها و نیروهای مخالف با اسلام.

(۴) استفاده از همه شیوه‌های مبارزه و سازندگی که با معیارهای اسلامی سازگار باشد. [۷]

دیدگاه‌های حزب جمهوری اسلامی

۱. جهان‌بینی:

از لحاظ جهان‌بینی حزب، زندگی انسان، بدون عشق به خدا و سیر الی‌الله را پوچ و بی‌معنی می‌داند. احساس تجربه، اندیشه، الهام، اشراق و وحی را راههای شناخت و بدست آوردن آگاهی برای انسان دانسته و به موجب آن غرایز طبیعی نیز نقش بزرگی در زندگی انسان دارند و انگیزه او برای بسیاری از تلاش‌ها هستند. آنچه مهم است، مهار کردن و تعدیل کردن این غرایز است. پیامبران، حامیان و نجات‌بخشان واقعی محرومان و مستضعفان جهانند و وحی، سرچشمه آگاهیهای بس روشن برای انبیاء است که بهترین الگو و سرمشق جامعه هستند. نقش انسان در تاریخ صرفاً انفعالی نیست؛ بلکه نقش فعال و سازنده‌ای دارد. امام، عینیت مکتب است و معاد، بازگشت انسان است به سوی خدا. [۸]

۲. ساخت جامعه :

درباره ساخت جامعه، حزب، جامعه‌ای را اسلامی می‌داند که در آن ارزش‌های اسلامی بر همه روابط اجتماعی حاکم باشد. نقش "فقاہت" و "ولایت فقیه" در عینیت یافتن ارزش‌های اسلامی در جامعه، از مسائل بنیادی در نظام اجتماعی اسلام است. مردمی بودن حکومت در جامعه اسلامی در پرتو مکتبی بودن آن تأمین می‌شود. نقش شورا در سالم ساختن و پربار کردن گردش کار جامعه اسلامی، مورد تأکید ویژه است. از نظر حزب، روحانیت عامل حرکت اسلامی توده‌ها و پاسداری صمیمانه از ارزشهاست. جامعه مورد نظر حزب، جامعه اسلامی امت واحد می‌باشد. نظام تک حزبی محکوم شده و احزاب و سازمان‌ها دعوت به روابط برادرانه شده‌اند. بر این اساس همه افراد و احزاب و سازمان‌های مسلمان وظیفه دارند از رهبری مستقیم کسب تکلیف کنند و طبق دستور ولی امر عمل نمایند. در این جامعه شیعه و سنی برادرند و تعصبات قومی حرام و محکوم شده است. زن و مرد دو

عنصر با ارزش و مکمل یکدیگرند. آزادی بیان و عقیده و نیز آزادی احزاب و جمعیت‌ها مورد تأکید حزب می‌باشد. [۹]

مواضع حزب جمهوری اسلامی

۱- سیاست‌های اقتصادی:

مواضع اقتصادی حزب، متضمن تعاریفی از اقتصاد، نظام اقتصادی، ارزش مصرف، ارزش مبادله، تولید و... می‌باشد. از نظر حزب، بر خلاف آنچه "ریکاردو" و "مارکس" و همفکران آنها می‌گویند، کیفیت کار و مواردی که کار روی آنها انجام گرفته، در ارزش مبادله نقش تعیین کننده دارد. مالکیت شخصی و خصوصی از کار و تلاش خود انسان مایه می‌گیرد؛ حتی مالکیت انتقالی باید از مالکیت ابتدایی کسی مایه گیرد؛ که در پرتو کار، مالک چیزی شده است. در نظام اقتصادی اسلامی، همه زمینه‌های استثمار و بهره‌کشی صاحبان سرمایه یا صاحبان قدرت از صاحبان نیروی کار باید از بین برود و به کلی ریشه کن شود. بر این اساس هیچ زمینه‌ای برای حاکمیت سرمایه نباید باقی بماند و اموال غصب شده باید باز ستانده شود و اصل ۴۹ قانون اساسی اجرا شود. [۱۰]

۲- سیاست خارجی:

سیاست خارجی حزب بر پایه "نه شرقی و نه غربی" استوار است و خواستار روابط برادرانه با همه مسلمان‌های جهان است و انقلاب با هیچ قدرت سلطه‌گر، سازگاری ندارد. هر نوع رابطه اقتصادی که امکان بازگشت سلطه‌گران را داشته باشد، باید قطع شود. سازمان‌های بین‌المللی به عنوان ابزاری در دست ابرقدرت‌ها هستند. افشای توطئه‌های ابرقدرت‌ها، به خصوص آمریکای جهان‌خوار از اهداف اصلی است و در وزارت خارجه باید انقلابی بنیادی صورت گیرد. باید برای صدور انقلاب اسلامی تلاش و به نهضت‌های آزادی بخش کمک شود. [۱۱]

کارکردهای حزب جمهوری اسلامی

بی‌تردید حزب جمهوری اسلامی از موقعی که تأسیس شد تا وقتی که منحل شد تأثیر گذارترین حزب در صحنه سیاسی اجتماعی ایران بوده است. که از اعم کارکردهای حزب عبارتند از:

۱. روزنامه جمهوری اسلامی، ارگان این حزب بود؛ که افشاگری‌های آن در سال‌های اول انقلاب نقش مهمی در حذف جریان‌های مخالف، بویژه حزب توده، لیبرال‌ها و دولت بنی‌صدر داشت. [۱۲]

۲. نقش مهم حزب در برنامه‌ریزی، مشارکت و اجرای مراسمی چون "روز کارگر"، "روز زن"، حمایت از دانشجویان مسلمان پیرو خط امام در حادثه اشغال "لانه جاسوسی"، نقش برجسته حزب در تصویب اصول قانون اساسی به ویژه اصول اقتصادی، قضایی و بالخصوص

اصل ۱۱۰ (ولایت فقیه)، مشارکت سیاسی در برگزاری فراندوم جمهوری اسلامی و قانون اساسی و انتخابات مجلس شورای ملی، تأسیس و راه اندازی واحدهای مختلفی چون انتشارات، کارگری، دانشجویی، بانوان، اصناف، مهندسان، پزشکان برای سازماندهی و انسجام تشکیلاتی به اقشار و صنوف مختلف برای تداوم دستاوردهای انقلاب. [۱۳]

۳. روی کار آمدن دولتی مکتبی و حمایت گسترده از آن و منزوی کردن فتنه‌گران. [۱۴]

۴. حزب با تجمع نیروهای کارآمد و تلاش زایدالوصفی که با تشکیل دوره‌های آموزشی ویژه در تربیت و آموزش نیروهای مجرب مورد نیاز انقلاب انجام داد، توانست در مراکز و سازمان‌های مورد نیاز افراد کارآمدی را به کار گیرد. اداره بخش قابل توجهی از قوه مجریه و حضور جمعی از نیروها و کادر حزب در کابینه دولت و سایر سمت‌ها چون معاونین، مدیران کل، استاندارها و... و نیز حضور قاطع نیروهای عضو و هواداران در مجلس شورای ملی و نیز ریاست عالی قوه قضائیه را باید از جمله دستاوردهای اساسی حزب قلمداد کرد. [۱۵]

انحلال حزب جمهوری اسلامی

کم‌کم با از بین رفتن دشمن مشترک، اعضای حزب در مورد مسائل و جهت‌گیری‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی دچار اختلاف شدند که این اختلافات باعث شکل‌گیری جناح‌های مختلف در حزب شد. یکی از بحث‌هایی که به نوعی سرآغاز اصلی مناقشات جناحی گردید، مسأله اصلاحات ارضی، قانون کار، و بند موسوم به "ج" بود که در سال ۱۳۶۰ نمود پیدا کرد. برخی از افراد در مورد اصلاحات ارضی و قانون کار، معتقد بودند که مجلس و وکلای مردم حق قانون‌گذاری ندارند و باید "احکام اولیه" به طور کامل اجراء شود. برخی دیگر با طرح "احکام ثانویه و حکومتی" این حق قانون‌گذاری را به صورت موقت در اختیار مجلس قرار می‌داد، این مباحث بتدریج به حوزه اختیارات رهبری هم کشیده شد.

در مورد حدود و اختیارات رهبری، "جناح چپ" معتقد به "ولایت مطلقه فقیه" بودند که حتی ولایت فقیه می‌توانست بنابر مصلحت، احکام اولیه را تعطیل کند (فقه پویا). ولی "جناح راست" معتقد به احکام اولیه بود و احکام حکومتی را بدعت می‌دانست و حدود اختیارات رهبری را تنها در احکام اولیه تسری می‌دادند (فقه سنتی). اوج این اختلافات در زمینه اقتصادی بود که با روی کار آمدن "دولت میرحسین موسوی" تشدید شد. جناح چپ با توجه به اوضاع کشور بویژه جنگ، تحت تأثیر اندیشه‌های چپ معتقد به "اقتصاد بسته دولتی" بودند ولی جناح راست با توجه به احکام الهی و اولیه و استدلال خود به "اقتصاد بازار آزاد" اعتقاد داشتند. در این اوضاع و شرایط، آیت‌الله خامنه‌ای و آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، طی نامه‌ای، ضمن برشمردن خدمات حزب، ادامه کار حزب را در شرایط کنونی بهانه‌ای برای ایجاد اختلاف و دو دستگی و موجب خدشه در وحدت و انسجام ملت دانسته و خواهان موافقت امام خمینی برای تعطیل حزب شدند با وافقت حضرت امام، کارنامه بزرگترین و فراگیرترین حزب سیاسی بعد از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۶۸ بسته شد. [۱۶]

- [۱]. شادلو، عباس؛ انقلاب اسلامی از پیروزی تا تحکیم، تهران، مؤلف، ۱۳۸۵، ص ۲۲.
- [۲]. جاسبی، عبدالله؛ تشکل فراگیر، تهران، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۷۹، ج ۱، ص ۳۶۶.
- [۳]. همان، ص ۳۷۹.
- [۴]. فوزی، سید یحیی؛ تحولات سیاسی اجتماعی ایران بعد از انقلاب اسلامی، تهران، نشر عروج، ۱۳۸۴، ج ۱، ص ۳۹۲.
- [۵]. قلفی، محمد وحید؛ مجلس خبرگان و حکومت دینی در ایران، تهران، نشر عروج، ۱۳۸۴، ص ۲۲۱.
- [۶]. جاسبی، عبدالله؛ پیشین، ص ۳۸۸.
- [۷]. همان، ص ۳۸۹.
- [۸]. حزب جمهوری اسلامی؛ مواضع ما، تهران، حزب جمهوری اسلامی، ۱۳۶۰، صص ۱۰-۲۲.
- [۹]. همان، صص ۵۶ - ۲۳.
- [۱۰]. همان، صص ۸۰ - ۵۷.
- [۱۱]. همان، صص ۸۱-۸۶.
- [۱۲]. روزنامه جمهوری اسلامی، (۲/۱۰/۱۳۶۱)، ص ۱.
- [۱۳]. بهشتی، محمدحسین؛ عملکرد یک ساله حزب جمهوری اسلامی، بی جا، بی تا، صص ۲۰ - ۱.
- [۱۴]. روزنامه جمهوری اسلامی، (۲۹/۱۱/۱۳۶۳)، ص ۱.
- [۱۵]. دارابی، علی؛ سیاستمداران اهل فیضیه، تهران، سیاست، ۱۳۷۹، صص ۲۵۸ - ۲۵۷.

[۱۶]. ظریفی نیا، حمیدرضا؛ کالبد شکافی جناح‌های سیاسی، تهران، آزادی اندیشه، ۱۳۷۸، ص ۶۵.

سایت پژوهشکده باقرالعلوم

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۹۶۰۰/اسلامی-جمهوری-حزب-تاسیس/>